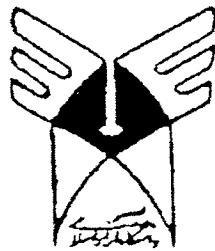

٢٧ / ١٢ / ٢٠١٥

٩٤٨٧١

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران پزشکی

پایان نامه:
جهت اخذ دکترای پزشکی

موضوع:

بررسی تغییرات چشمی در بیماران β تالاسمی مازور و ارتباط آن با
دسفرال مصرفی (مرکزپزشکی خاص تهران ۱۳۸۵)

استاد راهنمای:
خانم دکتر نسرین حبیبیان

۱۳۸۶ / ۱۲ / ۲۷

نگارش:
نسیم هوشنگیان طهرانی

شماره پایان نامه: ۳۸۸۹

سال تحصیلی: ۱۳۸۶

۹۴۰۷۱

تقدیم به پدر و مادر عزیزه

که لحظه به لحظه این راه را همراهیم کردند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۴	فصل اول
۵	تاریخچه
۶	انواع ژنتیکی β تالاسمی ماژور
۸	یافته‌های آزمایشگاهی
۹	پیش آگهی
۹	درمان با انتقال خون
۱۳	فصل دوم
۱۴	متابولیسم آهن
۱۶	ارزیابی نخایر
۱۷	همو کروماتوز
۲۰	مواد آهن‌زدا
۲۱	سفرال
۲۱	دفریپرون
۲۲	سایر روش‌های کاهش اضافه‌بار آهن
۲۳	ارزیابی درمان با داروهای آهن‌زدا
۲۴	فصل سوم
۲۵	عارض چشمی تالاسمی ماژور ناشی از خود بیماری و درمان‌های آهن‌زدایی

فصل چهارم

۴۱	اهداف مطالعه
۴۲	فرضیه‌ها
۴۳	پیشینهٔ مطالعات
۴۴	ابزار و روش مطالعه
۴۸	یافته‌ها
۵۰	توضیح جداول و نمودارها
۵۱	بحث و پیشنهاد
۶۱	چکیده انگلیسی
۶۴	رفرنس
۶۶	

چکیده

موضوع : بررسی تغییرات چشمی در بیماران β تالاسمی مژور و ارتباط آن با دسفرال
صرفی (مرکز پزشکی خاص تهران - ۱۳۸۵)

مقدمه :

بیماران تالاسمی مژور به منظور ادامه حیات نیازمند تزریق خون منظم هستند و به
منظور کاهش عوارض افزایش بار آهن نیاز به مصرف دسفرال دارند . دسفرال باعث
ایجاد عوارض جانبی در بیماران مصرف کننده از جمله عوارض چشمی شامل کاهش
حدت بینایی ، کاتاراکت و تغییرات پیگماننده شبکیه می شود . به هر حال تغییرات ایجاد
شده توسط دسفرال در بیماران فوق بحث و اختلاف نظر است . مطاعه حاضر تغییرات
چشمی نام برده را در این بیماران مورد بررسی قرار داده است .

ابزار و روش مطالعه :

مطالعه حاضر به صورت یک مطالعه cross sectional مقطعی با روش سرشماری بر
روی ۴۸ بیمار مبتلا به β تالاسمی مژور مراجعه کننده به مرکز پزشکی خاص در سال
۱۳۸۵ که تحت تزریق مکرر خون و دسفرال هستند ، انجام شده است .
کلیه بیماران جهت انجام معاینات چشمی به متخصص چشم مراجعه کردند . حدت
بینایی در آنها توسط E-chart و به صورت کسری از ۱۰ گزارش شده است و تغییرات
پیگماننده شبکیه و کاتاراکت توسط معاینه با افتالماسکوپ و slit lamp سنجیده شده
است .

نتیجه :

در مطالعه حاضر کلیه بیماران از نظر حدت بینایی در رنج نرمال قرار داشته و هیچ یک از آنها دچار عارضه کاتاراکت و تغییرات پیگمانه شبکیه نشده بودند.

بحث :

با توجه به نتایج مطالعه حاضر علی‌رغم مصرف دسپرال حداقل به مدت ۵ سال در هیچ یک از بیماران مورد مطالعه عوارض اعم از کاهش حدت بینایی، کدورت عدسی و تغییرات پیگمانه شبکیه روئیت نشد که شاید علت آن را بتوان مربوط به رژیم غذایی سرشار از مواد معدنی (روی، مس، آلومینیم) و با تزریق‌های مکرر خون که به حفظ سطح سرمی عناصر فوق کمک می‌کند دانست که بدین ترتیب از ایجاد بروز نوروپاتی اپتیک (که علت آن کمبود فعالیت آنزیم‌هایی است که عناصر فوق را به عنوان کوفاکتور نیاز دارند و دسپرال با افزایش رفع ادراری این عناصر سبب کاهش سطح سرمی آنها می‌شود) جلوگیری می‌شود.

و یا شاید بتوان علت عدم ایجاد تغییرات چشمی در این بیماران را منوط به سطح فریتین سرمی نسبتاً بالا، مصرف مقادیر اندک دسپرال و نتیجاً مقادیر اندک کسر نسبت دوز دسپرال مصرفی به سطح فریتین سرم دانست.

لغات کلیدی :

چلاتور: دارویی که از طریق اتصال به برخی کاتیون‌های دو ظرفیتی به آنها اجازه می‌دهد که از طریق ادرار و مدفوع دفع شوند.

ریتینت پیگمنتوزا : دسیفرئنی پیگمانته شبکیه که منجر به شب کوری و محدودیت میدان بینایی می شود و در بررسی با slit slim به صورت پرولیفراسیون رنگدانه با مراکز دنس و حاشیه نامنظم دیده می شود .

دسفرال : یک ناقل طبیعی آهن است که از میکروبی به نام *streptomyces pilosus* تولید و استخراج می شود که هر ۱ gr آهن با ۹۳ mg آهن بایند می شود ، اما فقط ۱۰٪ آن قبل از دفع بدن فرصت اتصال به آهن را می یابد .

فصل اول

- تاریخچه
- انواع ژنتیکی β - تالاسمی ماژور
- یافته‌های آزمایشگاهی
- پیش آگهی
- درمان با انتقال خون

تالاسمی‌ها:

تاریخچه:

تا سال ۱۹۲۵ تالاسمی به عنوان یک واژه کلینیکی شناخته نشده بود . توماس کولی (Thomas Cooley) که یک متخصص اطفال در شهر دترویت بود سندرمی را در کودکان ایتالیایی اصل توضیح داد که با اسپلنومگالی ، آنفی شدید و اختلالات استخوان خود را نشان می‌داد . آن‌ها نهایتاً موفق به کشف نوعی آنمی گردیدند که تظاهرات بالینی به شدت متغیری داشت . برخلاف گوناگونی که در مورفولوژی دارند اما همگی آن‌ها حاصل یک نقص در سنتز زنجیره‌های پلی‌پپتیدی هموگلوبین‌ها هستند . این حالت اولیه ، نوعی نقص کمی محسوب می‌شود و از نقایص کیفی که در هموگلوبینوپاتی‌ها دیده می‌شود متفاوت است . در سال‌های اخیر استفاده از تکنولوژی DNA نوترکیب ، اجازه بررسی مولکولی نقایص سنتزگلوبین‌ها را داده است . تالاسمی‌ها ناشی از تداخل عمل تعداد زیادی از نقایص مولکولی می‌باشند .

قبل از این که اساس ژنتیکی برای این اختلال مطرح گردد ، تالاسمی‌ها بر اساس شدت علائم بالینی مشخص می‌گردیدند . بیمارانی که تظاهرات بالینی مژوزور داشتند و آنمی شدید داشتند ، تحت عنوان تالاسمی مژوزور طبقه‌بندی می‌شدند و آن‌هایی که آنمی خفیف و بدون نیاز به تزریق خون داشتند به نام تالاسمی intermedia نامیده می‌شدند .

بعد از این که مشخصه ارشی تالاسمی معین گردید ، والدین کودکانی که تالاسمی مژوزور داشتند مشخص گردید که علی‌رغم ظاهر غیرطبیعی اریتروسیت‌هایشان ، کم‌خونی

ندارند ، آن‌ها در واقع تالاسمی مینور داشتند . تالاسمی minima به مواردی گفته شد که اجبارا حامل ژن تالاسمی بودند ولی نه آنمی داشتند و نه این که مورفولوژی سلول‌های قرمز در آن‌ها غیرطبیعی بود .

حقیقتی که اکنون شناخته شده است این است که هر یک از این مورفولوژی‌های خاص ، در واقع نشان دهنده گروهی از اختلالات ژنتیکی هستند . امروزه تالاسمی‌ها را بر اساس زنجیره گلوبینی که نقص دارد تقسیم‌بندی می‌نمایند . مهم‌ترین اختلالاتی که تا کنون مشخص شده‌اند عبارتند از انواع : $\alpha - \beta - \gamma\delta\beta - \delta - \beta\delta$. یک گروه اختلالات که از نظر نحوه بروز با تالاسمی‌ها قرابت دارد ، همگلوبین H می‌باشد که سنتز زنجیره β کاهش یافته است و این نقص با افزایش سنتز زنجیره γ - گلوبین جبران شده است . (۱)

تالاسمی مازور (آنمی Cooley) :

از آنجایی که مطالعه ما روی افراد به β -تالاسمی مازور صورت گرفته است لذا لازم دانسته شده که در مورد این بیماری بحث شود :

انواع ژنتیکی :

تالاسمی β غالباً با افزایش HbF ، غیاب HbA و مقادیر متفاوتی از HbA₂ همراه است . در یک گروه از بیماران که تحت انتقال خون قرار نگرفته‌اند میزان HbA₂ از ۱ تا ۵/۹ درصد (متوسط ۱/۷ درصد) متغیر است . یکسری مواد آزاد و مهاجر در هموگلوبین که

کمتر از ۰/۵٪ آن را تشکیل می‌دهند در واقع همان زنجیرهای α - هستند. ژن مدیترانه‌ای تالاسمی β^+ غالباً با مشخصات تالاسمی مأذور خود را نشان می‌دهد در صورتی که همین ژن در سیاهان خود را با علایم فنتیپ تالاسمی اینترمیدیا نشان می‌دهد. در افرادی که نوع هموزیگوت تالاسمی β^+ از نوع مدیترانه‌ای هستند و آن‌ها ای یک تالاسمی β^-/β^+ هتروزیگوت دارند، مقادیر HbA متفاوت است و HbF افزایش یافته یا کاهش یافته است. مقادیر متوسط HbA₂ غالباً همیشه افزایش یافته‌اند. حالت هموزیگوت هموگلوبین Lepore در الکتروفورز خود را به صورت یک باند پهن HbF که حدود ۱۰ تا ۲۰ درصد کل هموگلوبین را تشکیل می‌دهد، نشان می‌دهد، حرکت هموگلوبین Lepore – Boston مانند حرکت HbS در الکتروفورز می‌باشد. در این انواع هموگلوبین، نه HbA₂ نه قابل شناسایی نیستند و این مورد مؤید این نظر است که ژن‌های ساختمانی β و δ وجود ندارند که این مورد نیز به دلیل ژن اتصالی Lepore می‌باشد. نوع هموزیگوت تالاسمی α^+/α^- بر خلاف نوع هتروزیگوت آن یعنی (α/α) علائم تالاسمی β^0 هموزیگوت را به صورت متعادل‌تری نشان می‌دهد. افرادی که فاقد ۲ ژن گلوبین α - هستند مقادیر بیش از حد طبیعی HbA₂ (متوجه ۷/۸۵٪) دارند و نمای بالینی آن‌ها به صورت یک تاخیر مختصر در ظاهرسازی علائم بالینی و وابستگی مختصرتر به انتقال خون می‌باشد، این مساله که α - تالاسمی علائم β - تالاسمی را تخفیف می‌بخشد به این دلیل است که بروز α - تالاسمی در افرادی که β - تالاسمی به صورت هموزیگوت دارند، ۴ برابر بیشتر اتفاق می‌افتد. ارتباط

متقابل α^+ تالاسمی هموزیگوت و β^+ تالاسمی هموزیگوت باعث ایجاد به نام تالاسمی اینترمیدیا می شود .(۲)

یافته های آزمایشگاهی :

ناهنجاری های مورفولوژیک RBC ها در بیمارانی که تزریق خون دریافت نکرده اند بسیار شدیدتر است . علاوه بر هیپوکرومی شدید و میکروسیتوز ، RBC های بد شکل ، پوئی کیلوسیت های شکسته شده و Target Cell ها نیز وجود دارند . علی الخصوص بعد از اسپلنکتومی ، تعداد زیادی RBC های هسته دار در گردش مشاهده می شوند . انکلوزیون های داخل اریتروسیتی که ناشی از رسوب زنجیردهای α زیادی است نیز بعد از اسپلنکتومی دیده می شوند .

چنانچه انتقال خون صورت نگیرد مقادیر هموگلوبین به تدریج کاهش می یابند تا به زیر ۵ gr/dl می رسد . مقادیر بیلی رو بین غیرکونژوگه سرم افزایش می یابد . مقادیر آهن سرم افزایش یافته است و Saturation ترانسفرین نیز بالا است . یکی از تظاهرات قابل توجه از نظر بیوشیمی ، حضور مقادیر بالای HbF در RBC ها می باشد . ترکیبات دی پیرولی ، ادرار را به رنگ قهوه ای تیره در می آورد و این اتفاق علی الخصوص بعد از اسپلنکتومی رخ می دهد .(۲)

پیش آگهی (Prognosis) :

سیر طبیعی تالاسمی مژوز میتواند شامل عفونت‌های راجعه، کاشکسی پیشرونده و مرگ در ۵ سالگی باشد. تزریق خون شدید اجرازه رشد تقریباً طبیعی را در کودک می‌دهد ولی در بزرگسالی، به دلیل آسیب به اعضاء مختلف که ناشی از افزایش پرباری آهن می‌باشد مرگ در دورهٔ جوانی یا بزرگسالی اتفاق می‌افتد.

واقعهٔ نهایی که اتفاق می‌افتد، نارسایی قلبی به درمان است که در حضور علائمی نظیر نارسایی قلبی، تاخیر رشد و کاهش رشد جنسی اتفاق می‌افتد.

دانشمندان تخمین می‌زنند که آهن موجود در خون باعث ایجاد اختلال رشد و اختلال عملکرد اعضاء می‌گردد. این حالت زمانی اتفاق می‌افتد که میزان آهن کلی بدن از 7 gr/kg تجاوز کند و زمانی که از میزان 1 gr/kg تجاوز کند مرگ اتفاق می‌افتد. افزایش جذب آهن از طریق روده‌ها به طریقهٔ مستقیم نیز مشاهده شده است. جلوگیری از پرباری آهن در بیماران تالاسمیک مهم‌ترین اقدامی است که اکنون روی آن کار می‌شود.

به طور کلی مطرح می‌شود که استفاده از شلاتورکننده‌های مؤثر آهن نیز دسفرال طول عمر بیماران را به طور مؤثری افزایش می‌دهد.

درمان :

تنها و مهم‌ترین احتیاطی که برای α و β تالاسمی‌های مینور باید در نظر داشت، اجتناب از دادن آهن تكمیلی است. به جز مواردی که نیاز به رفع مشکل کم‌خونی فقر آهن باشد.

هر دو سندرم تالاسمی با افزایش میزان آهن همراه هستند . درمان با آهن روی اندکس‌های هماتولوژی هیچگونه اثری ندارد و فقط به تجمع آهن بیش از حد در دوره زندگی بزرگسالی منجر می‌شود .

سندرم‌های تالاسمیک علامتدار با افزایش خطر سمیت آهن در بافت‌های بدن روبرو هستند . نیاز به مصرف اسید فولیک برای پیشگیری از تشدید آنمي ضروری می‌باشد . بیماری عفونی در صورت بروز نیاز به مراقبت جدی دارد ، علی‌الخصوص در اطفالی که طحال برداری شده‌اند . ناهنجاری‌های شدید در صورت ، نیاز به ترمیم ارتودنسی و جراحی دارد . (۱)

درمان بیماران مبتلا به تالاسمی تحت ۴ عنوان کلی : درمان با تزریق خون ، برداشتن طحال ، درمان با شلاتور آهن و پیوند مغز استخوان قابل بررسی است .

درمان با انتقال خون = Transfusion

بیمارانی که مبتلا به تالاسمی اینترمیدیا (حد واسط) هستند و یا آن‌هایی که می‌توانند میزان Hb خود را بیش از ۷/۵ gr/dl نگه دارند معمولاً نیازی به تزریق خون دائم ندارند . چنین افرادی رشد مطلوب دارند و بدون درمان با انتقال خون تا مدت طولانی زنده می‌مانند . بیشتر افرادی که درجات شدیدتری از کم‌خونی دارند ، معمولاً برای رشد ، و انجام فعالیت‌های روزانه نیاز به تزریق خون دائم و مرتب دارند .

در گذشته انتقال خون فقط برای جلوگیری از علائم کم‌خونی‌های شدید صورت می‌گرفت . این عملکرد براساس سیاست صورت می‌گرفت که محدود کردن تزریق خون موجب به

تعویق انداختن هموسیدوز می‌گردد . به دلیل این که اریتروپیوئز سرکوب نشده بود عوارض ریادی که حاصل از هیپرپلازی زیاد بافت اریتروئید بود مهار نشده بود چنانچه بیمار تا دهه دوم عمر زنده می‌ماند با ناهنجاری‌های زیاد فک و صورت ، استئوپروز و اسپلنوگالی همراه بود . نتیجتا برنامه‌های تزریق خون به صورتی طراحی گردیدند که میزان هموگلوبین را بالاتر از ۱۰ gr/dl نگه دارند بدون این که کیفیت حیات را با عوارض مرگبار پرابری آهن تحت تاثیر قرار دهد . چنین برنامه‌های تزریق خون زیاد (hypertransfusion) به طور مؤثرتری فعالیت اریتروئید را سرکوب کرد و از تکثیر بی‌حد و حصر مغز استخوان که باعث پاتولوژی اصلی تالاسمی مژوور می‌شد جلوگیری کرد . ناهنجاری‌های صورت توقف یافتد و زمانی که تزریق خون از ۲ الی ۳ سالگی آغاز گردید رشد و نمو چنین کودکان تالاسمیک که تزریق خون نمی‌شدند در نخستین دهه عمر قابل مقایسه بود . چنانچه تا حد ۲ الی ۴ سالگی Hb کودک به حد نرمال نرسد ، رشد به تاخیر می‌افتد . حتی در بیمارانی که تزریق خون در آن‌ها به طور مطلوب صورت می‌گیرد ، منحنی رشد در ۱۰ الی ۱۲ سالگی از حد نرمال خودمنحرف می‌شود و رشد و نمو جنسی نیز به تاخیر می‌افتد که هر دو این وقایع به دلیل افزایش پرباری آهن هستند . فواید دیگری که از تزریق خون بدست می‌آید شامل پیشگیری یا تاخیر اسپلنوگالی Comgestive ، بیماری‌های عفونی کمتر و افزایش نخیره قلبی است .

به دلیل این که به دنبال تزریق خون حجم مغز استخوان افزایش می‌یابد و حجم خون نیز در حد افزایش یافته است برنامه شدیدتری به نام Super Transfusion معرفی گردید .

نگهداری میزان Hb در سطح ۱۴ - ۱۵ گرم در دسی لیتر ، باعث کوچک شدن مفرز استخوان می‌گردد و میزان حجم خون را نیز ۲۰٪ کاهش می‌دهد . کاهش حجم خون به نوبه خود اجازه ساختن Hb بیشتری را می‌دهد . در خلال ۱ تا ۴ ماه از تزریق خون که هموگلوبین را در حد ۱۲ gr/dl نگه می‌دارد نیاز به تزریق خون به آن میزان بر می‌گردد که برای نگهداری Hb تا حد ۹ gr/dl لازم بود . هنوز اثر درمانی روش Super Transfusion روی رشد و نمو مشخص نشده است . (۱)

فصل دوم

- متابولیسم آهن
- ارزیابی نخایر
- هموکروماتوز
- مواد آهن زدا
- دسفرال
- دفیریپرون
- سایر روش‌های کاهش اضافه بار آهن
- ارزیابی درمان با داروهای آهن زا

متابولیسم آهن :

مشخص کردن میزان آهن سرم و TIBC یکی از اقدامات اولیه برای بررسی متابولیسم آهن می‌باشد. در بیشتر شرایط بالینی، سطوح آهن سرم می‌تواند به عنوان سنجشی

جهت میزان آهنی که به پروتئین‌های حامل و ترانسفرین چسبیده است به کار رود.

TIBC یک روش غیرمستقیم در اندازه‌گیری میزان آهن اتصالی به شمار می‌رود. یکی از مهم‌ترین محدودیت‌هایی که در زمینه آهن وجود دارد تغییرات قابل توجهی است

که در مقادیر مختلف آن به وجود می‌آید. این تغییرات هم از فاکتورهای تکنیکال و هم از فاکتورهای فیزیولوژیک ناشی می‌گردند. یکی از مسائل مهم آلودگی شیشه‌ها و محلهای

نگهداری با آهن است که این مشکل را با استفاده از ظرف نگهدارنده پلاستیکی حل کردند. حتی اگر مشکلات تکنیکال نیز مرتفع گردند، مقادیر آهن در یک شخص بین ۱۰

تا ۴۰ درصد در روز متغیر است. به دلیل این که میزان کل آهن پلاسما 2mg می‌باشد در مقایسه با میزانی که روزانه از محلهای ذخیره به مغز استخوان می‌رود ($30 - 30$)

(mg/day) بسیار ناچیز است. چنین تغییراتی دور از انتظار نمی‌باشد. بسیاری از افراد نرمال تغییرات شبانه‌روزی به صورت مقادیر زیاد در صبح و مقادیر کم در هنگام شب

را نشان می‌دهند. درست در مقابل آهن، TIBC تغییرات کمی را نشان می‌دهد.

میزان آهن نرمال سرم $21/\text{dl}$ $120 \mu\text{gr/dl}$ می‌باشد. میزان نرمال آهن که به صورت ترکیب می‌باشد حدود 200 mol/L (2G/dl) 13.36 می‌باشد. علی‌رغم

این که ارقام و ارزش‌ها از یک آزمایشگاه به آزمایشگاه دیگر به میزان زیادی تغییر

می‌کند . اما میزان تغییرات معمولاً دامنه پایینی دارد که از ۲۸ تا ۱۱۲ متغیر است . متوسط صورت ترکیب نیز $\mu\text{mol/L}$ (۶۱) در زن و مرد می‌باشد که میزان نرمال آن به در آزمایشگاه‌های مختلف قابل مشاهده است .

درصد اشباع پذیری ترانسفرین از این فرمول محاسبه شده :

$$(\%) \text{Transferrin Saturation} = \frac{\text{SerumIron} / 100}{\text{TIBC}}$$

میزان نرمال درصد اشباع ترانسفرین بین ۲۰ تا ۴۵ درصد است .

میزان‌های اطفال به میزان زیادی کمتر از بزرگسالان است . در زنان نرمال میزان‌های آهن با دوره‌های پریود تغییر کرده به طوریکه ۲ - ۳ روز قبل از پریود کم شده و چندروز بعد از پریود عادی شده . در خانم‌های حامله به خصوص در سه ماهه سوم با وجودی که ذخایر آهن کم نشده ولی میزان آهن سرم و اشباع ترانسفرین کم می‌شود . زمانی که میزان اشباع ترانسفرین به زیر ۱۶٪ رسید تولید RBC‌ها به دلیل محدودیت در آهن کم شده . میزان‌هایی که کمتر از ۱۶٪ باشند هم در بیماری‌های مزمن و هم در فقر آهن دیده شده در آنمی سیدوربلاستیک میزان اشباع ترانسفرین افزایش یافته و تقریباً ۱۰۰٪ می‌باشد .

مقدار مطلق TIBC می‌تواند در اختلاف بین کمبود فقر آهن و آنمی بیماری مزمن مفید باشد . در فقر آهن ، TIBC در نسبتی از افراد تغییر یافته و کم می‌شود .

زمانی که این بیماران را بیشتر مورد مطالعه قرار دهیم درجاتی از هیپرپروتئینی مثل